

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

кафедра практичної та клінічної психології

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: «Психологічні особливості корекції агресивної поведінки
підлітків»

**«PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE CORRECTION OF
AGGRESSIVE BEHAVIOR OF ADOLESCENTS»**

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальності 053 Психологія

Освітня програма «Психологія»

Цветкова Аліна Сергіївна

Керівник: канд.психолог. наук, доц. Юнг Н.В.

Рецензент: канд.психолог.наук,доц.Цибух Л.М.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 4 від 21 листопада 2022 р.

Завідувач кафедри _____ Псядло Е.М.

(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № _____

протокол № ____ від _____ 2022 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК _____

(підпис)

Одеса – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Дослідження проблеми профілактики підліткової агресивності.....	7
1.1 Сучасні підходи до вивчення особистості підлітка. Підліткова агресія.	7
1.2 Дослідження агресивної поведінки підлітків Гендерні особливості прояву агресивності підлітків	18
1.3 Психологічна та педагогічна корекція агресивності підлітків.....	22
1.4 Засоби профілактики підліткової агресивності. Методи профілактики агресивного прояву у поведінки підлітків	32
Висновки за 1 розділом	40
РОЗДІЛ 2. Методи емпіричного дослідження підліткової агресії....	43
2.1 Організація і методи дослідження. ..	43
2.2 Опитувальник Басса-Дарки.....	44
2.3 Тест Розенцвейга.....	48
2.4 Опитувальник Русалова В. М. формально-динамічних властивостей індивідуальності (ОФДСІ).....	51
Висновки за 2 розділом	57
РОЗДІЛ 3.Емпіричне дослідження підліткової агресивності	58
3.1 Інтерпретація результатів дослідження	59
3.2. Практичні рекомендації зняття підліткової агресії.....	67
Висновки за 3 розділом	70
ВИСНОВКИ	72

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	75
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Сучасний підліток живе в складному світі. Це пов'язано з темпом техніко-технологічних перетворень, які пред'являють до нового покоління нові вимоги. А також, з насиченою інформацією, яка створює масу проблем, які глибоко впливаючи на сучасного підлітка, у якого ще не своєї життєвої позиції. І останнє, з економічною і екологічною кризами, що вразили наше суспільство, які визивають у дітей відчуття роздратування і безнадійності, при почуття особистої відповідальності, через те, що старше покоління залишає їм.

Напружена, нестійка економічна, екологічна, соціальна, ідеологічна обстановка, склалася у нашому суспільстві, обумовлює зростання у поведінки зростаючого покоління різноманітних відхилень в особистісному розвитку. Серед них особливу тривогу викликають підвищена тривожність, духовна спустошеність дітей, прогресуюча відчуженість, цинізм, жорстокість, агресивність. Найбільш гостро цей процес проявляється у підлітковому віці.

Підлітки більше за інших страждають від економічних та моральних обставин в країні, нестабільності соціальної і політичної орієнтацію в цінностях і ідеалах «старі зруйновані, але інші не створені». На сьогоднішній день, в країні, в стані війни, є серйозний дефіцит позитивного впливу на зростаючих дітей. Проблема важких підлітків, впливає на суспільство в цілому, викликає занепокоєння педагогів, батьків, так і науково-практичний інтерес психологів.

Підлітковий вік один, із самих складних періодів в життя людини. У цей період відбувається перебудова раніше сформованих психологічних структур, закладаються основи свідомої поведінки, формується загальна спрямованість, складається моральні уявлення і соціальні установки.

Агресивність підлітка одна з актуальних проблем сучасної психології. Питання, з людською агресивністю, розглядаються у багатьох психологічних дослідженнях. Висока концентрація агресії у суспільстві і відсутність

адекватного і однозначного наукового визначення агресивності, роблять це дослідження однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства, важливою практичною і теоретичною задачею.

Агресивність формується в процесі підліткової соціалізації, і тому підлітковий вік сприятливий для профілактики і корекції. Цим і пояснюється актуальність теми «ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ».

Мета дипломної роботи: виявлення, профілактика та корекція агресивної поведінки підлітків.

Гіпотеза: профілактиці агресивної поведінки підлітків сприяє комплексна діяльність психологів, педагогів, вихователів, батьків, щодо розвитку та підвищення рівня їх соціально-перцептивної, соціально-психологічної, інтерактивної та комунікативної компетентності, створення умов нормалізації психологічного клімату в колективі.

Завдання:

1. Розглянути поняттям «агресія» і «агресивність».
2. Визначити особливості підлітків, прояв агресивної поведінки
3. Дослідити причини прояву агресивності у підлітків.
4. Систематизувати та конкретизувати умови та шляхи профілактики агресивної поведінки школярів.
5. Підібрати та застосувати на праці методики визначення рівня агресії підлітка.

Об'єкт дослідження: особистість підлітка.

Предмет дослідження: агресія у підлітковому віці.

Методи дослідження: вивчення наукової літератури по предмету дослідження, тестування, анкетування, методика визначення рівня агресивності тест Розенцвейга, Басса-Дарки, ОФДСІ В. М. Русалова.

Практичне значення дослідження: виявлення підліткової агресивності, зв'язку з темпераментом, з метою надання допомоги вчителям та батькам, профілактики прояву агресивності. Дані дослідження можуть

бути використані педагогами та психологами в роботі з підлітками, фахівцями з соціальної роботи, незаможними сім'ями .

База проведення дослідження: ОДЕСЬКИЙ ЛІЦЕЙ № 35 ОДЕСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ. Вибірку склали 62 осіб, що навчаються у 8-9 класах, вік випробовуваних підлітків - 12-14 років.

Структура роботи: включає: вступ, теоретичну частину, емпіричну частину, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаної літератури та додатки.

Список літератури містить 64 джерел, всього в роботі 90 сторінок.

ВИСНОВКИ

1. Проблема агресивної поведінки надзвичайно актуальною. Ми розглянули дослідження різних форм агресивної поведінки підлітків.

2. Агресія , це форма поведінки, з ціллю заподіяння шкоди людині або іншій живій істоті.

3. Причини підліткової агресії залишаються повністю не з'ясовані. В ході дослідження ми визначили категорії, що зумовлюють підліткову агресивну поведінку, це:

- 1) задатки та вроджені спонукання;
- 2) зовнішніми стимулами потреби;
- 3) емоційні і пізнавальні процеси;
- 4) соціальні умови формування агресивної поведінки.

4. Факторами формування підліткової агресивності є: середовище, сім'я, однолітки та засоби інформації та ін.

5. Підлітки навчаються агресивної поведінки у суспільстві шляхом спостереження агресивних дій.

6. Агресивні підлітки відрізняються самовпевненістю, озлобленістю та нестриманістю. Спілкуючись с підлітком психолог, педагог, батьки повині бути стриманими, м'якими , терплячими.

Педагог, психолог, працюючи з агресивними підлітками , повинен допомагати дитині , звертати увагу на зміни в поведінці підлітка,бути уважним, прогнозувати дії дитини, всіляко допомагати в подоланні важкою ситуації.

Підлітки повинні відчувти любов та підтримку батьків , що позбавлять підлітків від поганих, агресивних дій.

7. Психолого – корекційни дії профілактики та подолання стресів у підлітків можливо тільки за умовами повноцінний сон, дотримання режиму дня, добре збалансоване харчування, правильне чергування відпочинку та роботи. Це необхідні підліткам. Батьки повинні створювати умови для життя підлітків, до нормальної адаптації, саморегуляція поведінки. Борг батьків та

вчителів забезпечення психологічного захисту підлітка, не провокувати до агресивної поведінки.

8. У подоланні підліткової агресії дуже важне значення має формування взаємодії між підлітком та значимими дорослими в соціумі, між педагогами і батьками. Робота з батьками включає подолання оцінки та ставлення до агресивних підлітків, сприйняття змін в поведінці підлітків, згоджує формування адекватних, загальноприйнятих форм поведінки, радіючи зменшення агресивної дії у поведінки своєї дитини.

9. Індекс ворожості у підлітків значно нижче індекс агресивності підлітків.

10. Між індексом ворожості кореляційні зв'язки статично значущі не простежуються так як і з індексом агресивності.

11. Між індексом підозрілості, ворожості та образою простежуються позитивні кореляційні зв'язки статично значущі.

12. Міжособистісна тривожність та самотність корелює з образою, і чим вище підліткова ворожість, тим більше підозрілість та образа. Також чим вище міжособистісна тривожність та самотність, тим вище образа.

13. Вербальна агресія в групі підлітків корелює з роздратуванням.

14. Шкільна агресія, в прояву тривожності в групі підлітків корелює з роздратуванням.

15. Фізична агресія виходить, формується у роздратуванні, роздратування та фізична є агресивності корелятами. Ми робимо вивід: підліток переживає особистісний внутрішній конфлікт якщо має найбільш високій рівень агресивності. Між індексом вербальною агресією та рівнем агресивності визначається та спостерігається безпосередня позитивний кореляційний зв'язок.

16. Образа і підозрілість у агресивного підлітка є психологічними корелятами ворожості. Таким чином, можна знизити рівень агресивності звільняючи підлітка від почуття підозрілості та образи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 384 с.
2. Ананьев Б.Г. Психология педагогической оценки / Избранные психологические труды. В 2 ч. - Т. II. - М.: Педагогика, 1980. - С. 128-266.
3. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: В 2 – х т. – М.: Педагогика, 1980.-Т.1. -230 с.; -Т.2.. -287 с.
4. Ануфрієва Н.М., Зелінська Т.М., Єрмакова Н.О. Соціальна психологія: навч. посіб. для ст-в вузів. К.: «Каравела», 2011. - 296 с.
5. Артюхіна Н.В. Сімовоник А.І. Особливості взаємозв'язку між само детермінацією, само ставленням та авторським життєвим вибором як показниками життєтворчості особистості. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. VII(93).Issue:229,2020 May,p.66-71.
6. Балл Г.А. К анализу исходных позиций, роли и перспектив гуманистических направлений современной психологии // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. –№ 2. – С.54-57.
7. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти.-Рівно: "Ліста-М": 2003.- 128с.
8. Бринза І.В. Подростковая тревожность в соотношении с типами семейного воспитания // Проблеми девіантної поведінки: історія, теорія, практика. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: Міленіум, 2002. - С. 171-177.
9. Бреус Т.В. Поступок как критерий нравственного развития личности //Тези Міжнародних наукових Костюківських читань. Том 1. Київ – 1992. С. 200-201.
10. Бутузова Л.П. Психологічні особливості особистісних ставлень підлітків до небезпеки ураження ВІЛ статевим шляхом: Автореф. дис. .канд.. психол. наук, Одеса, 2004. – 20 с.

11. Вікова психологія / За ред. дійсного члена АПН СРСР Г.С. Костюка. – К.: «Радянська школа», 1976. – 269 с.
12. Выготский Л.С. Психология. М.: ЭКСМО Пресс, 2000. – 108 с.
13. Волошина В.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. Загальна психологія. К.: «Каравела», 2019. - 464с.
14. Губа А.В. Зависимость самооценки старшеклассников от стиля взаимоотношений с родителями. // Вісник Харківського Університету. - 2002. - № 550. – Ч.1. Серія «Психологія». - С. 62 - 65.
15. Гудімова А.Х. Специфіка впливу соціальних мереж на психологічне благополуччя підлітків / А. Х. Гудімова // Науковий журнал «Габітус». - 2020. - № 12.
16. Долинська Л.В., Лисянська Т.М. Вікова психологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів ВНЗ.К.: «Каравела», 2019. - 486 с.
17. Загальна психологія: хрестоматія : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл./упоряд.: Скрипченко О.В., Долинської Л.В., Огороднійчук З.В. та ін..К.: «Каравела», 2007. - 640 с.
18. Зелінська Т.М., Михайлова І.В. Практикум із загальної психології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл..К.: «Каравела», 2009. – 272 с.
19. Зелінська Т.М., Михайлова І.В., Демерс А.Е. Практикум із соціальної психології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл..К.: «Каравела», 2012. – 232 с.
20. Зливков В.Л. Индивидуально-психологические детерминанты становления личностной свободы //Тези Міжнародних наукових Костюківських читань. Том 1. Київ – 1992. С. 31-32.
21. Кордунова Н.О. Психологічні особливості становлення духовних цінностей старшокласників у процесі спілкування: Автореф. дис. ...канд. психол. наук, К., 2000. – 20 с.
22. Кошлань І.Г. Психологічні особливості емоційності підлітків та стилі сімейного виховання: Автореф. дис. ...канд. психол. наук, Одеса, 2005. – 20 с.

- 23.Кременчуцька М. К., Кононенко О.І. Методичні вказівки до написання кваліфікаційних робіт здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія». Електронний ресурс. Бібліотека ОНУ імені І.І. Мечникова. 2018 р. 36 с
24. Кіреєва З.О.Кушнерова Я.Г. Особливості адаптації підлітків в різних фазах біологічного циклу. Теорія і практика сучасної психології. Запоріжжя, 2019. Вип.3. Т.1. С.162-168.
- 25.Кириченко О.М. Вішталенко О.Д. Юнг Н.В Психологічні чинники педагогічної компетенції викладачів вищої школи // Вісник Львівського університету Серія психологічні науки 2019, Випуск 4, С. 3-8
- 26.Кошлань І.Г. Психологічні особливості емоційності підлітків та стилі сімейного виховання: Автореф. дис. канд. психол. наук, Одеса,2005. – 20 с.
- 27.Козубовська І.В. Рання профілактика протиправної поведінки неповнолітніх (психолого-педагогічний аспект): Автореф. дис. доктора. пед. наук, К.,2006. – 48 с.
- 28.Кононенко О.І. Психологічний супровід родин, які виховують дітей з особливими освітніми потребами: контент-аналіз проблеми/ О.І.Кононенко, Г.Б., Соколова, Л.І.Прохоренко// колективна монографія: «Концептуалізація системи сімейно-орієнтованого психолого-педагогічного супроводу родини, яка виховує дитину з особливими потребами».- Мелітополь, 2019 –С.10-22.
- 29.Кононенко О.І., Валєєва А.Р. Проблема впливу перфекціонізму на залежну поведінку особистості/ Габітус. Науковий журнал. – 2020. №17 – С. 84-89.
- 30.Кон И.С. Психология ранней юности. – М.: Просвещение, 1989.
- 31.Лавренко Ю.О. Групи та їх соціально психологічний феномен / Ю.О. Лавренко // Соціальна психологія. – 2003. – № 1. – С. 73-86.
- 32.Лановенко Ю.О. Типологія адаптаційного подолання кризи підліткового віку // Соціальна психологія. – 2004. - № 6. - С. 137 – 145.

33. Личко А.Е. Типы акцентуаций характера и психопатий у подростков. М.: „ЭКСМО-Пресс”, 1999. – 416 с.
34. Лисеенко Е.В. Динамика ценностных ориентаций личности в постсоветской Украине /Наука і освіта. Спецвипуск Психологія особистості: досвід минулого – погляд у майбутнє. №6-7, 2004. С. 153-155.
35. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник .К.: «Каравела», 2012. – 264 с.
36. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник . – 2-е вид., випр. і доп. -К.: «Каравела», 2019. – 282 с.
37. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник .К.: «Каравела», 2019. – 264 с.
38. Леонгард К. Акцентуированные личности. / Пер. с нем. - Киев: Вища школа, 1981. -392 с.
39. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание, Личность. – М.: Педагогика, 1989. –304 с.
40. Ліщинська О. А. Активність деструктивних організацій як загроза безпеці спільноти / О. А. Ліщинська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – 2008. – №1. – С. 45-56.
41. Лобанова А.С. Робота з підлітками – девіантами: Соціологічний та психологічний аспекти .К.: «Каравела», 2017. – 263 с.
42. Мартинюк І.А. Патопсихологія. Практикум : навч. посібник. К.: «Каравела», 2017. – 184 с.
43. Мельничук О.Б. Психологічна діагностика : навч. посібник. К.: «Каравела», 2013. – 316 с.
44. Москаленко В. В. Психологія соціального впливу. Навчальний посібник для вузів / В. В. Москаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 448 с.

- 45.Псядло Э.М. Темперамент и характер в истории медицины и психологии: Учебно-справочное пособие. 2-е изд. доп. и перераб.– Одесса: ВМВ, 2010.- 283 с.
46. Подмазін С.І., Сироватко О. Технології реабілітаційної роботи // Корекційна робота психолога. – К.: Шкільний світ, 2002. - С. 74 – 97.
- 47.Родіна Н.В. Количественные системные методы в психодиагностических исследованиях / Н.В. Родіна // Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції «ПРОБЛЕМИ ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПСИХОЛОГІЇ» / За ред. І.В. Данилюка, І.В. Ващенко. – К.: ОВС, 2013. – Вип. 2. – С. 315-319.
- 48.Санникова О.П. Феноменология личности: Избранные психологические труды. Одесса: СМІЛ, 2003. 256 с.
- 49.Савицька О.В., Співак Л.М. Етнологія: навчальний посібник. К.: «Каравела», 2019. 264 с.
- 50.Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін.. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник. К.: «Каравела», 2019. - 400 с.
- 51.Скрипченко. Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. Загальна психологія. К.: «Каравела», 2013. - 371 с.
- 52.Смокова Л.С., Юнг Н.В., Кологривова Н.М. Роль соціума у формуванні особистості підлітка // Габітус. – 2021. – Т. 2, №24. - 2021. С. 118-124. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.24.2.21>
- 53.Смокова Л.С., Діколь-Кобріна О.А., Єлесіна М.О. Роль современной семьи в развитии адаптационного потенциала детей подросткового возраста». / Збірник міжнародної наукової конференції «Психосоціальний розвиток дитини в сучасній сім'ї», 30 жовтня 2020р. м. Велико Тирново, Університет святих Кирила і Мефодія, Болгарія. - Вид. ПИК-Велико Тирново, 2021. С. 204 – 21.
- 54.Ставицька С.О. , Волошина В.В. Соціальна психологія : Практикум : навчальний посібник. К.: «Каравела», 2013. - 330 с.

55. Соціальна психологія.: навчальний посібник/ За ред.. Ю.Ф.Панковського .К.: «Каравела», 2009. - 760 с.
56. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості : навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: «Каравела», 2013. 371 с.
57. Титаренко Т.М. Випробування кризою. Одиссея подолання: навч. посібник для закладів вищої освіти. 3-є вид., доповнене: «Каравела», 2021. 248 с.
58. Уханова А.І. Концептуалізація соціальної амбівалентності підлітків // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2021. - Т. 32 (71), № 4. - С. 96-101.
59. Юнг Н.В. Возрастные особенности рейтинга ценностных ориентаций старших подростков. / Н.В. Юнг : Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського-Одеса, 2008. - №8-9. - С. 162-171.
60. Юнг Н.В., Вішталенко О.Д. Особливості структури рис особистості педагога — менеджера./ Н.В. Юнг, О.Д. Вішталенко. Наука і освіта. – Одеса, 2013. - №3. – С. 200-204.
61. Юнг Н.В., Ковальська Х.Л. Психологіні особливості впливу групи на особистість на прикладі студентських груп. «Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки». 2020 - №6 – С. 151-156.
62. Юнг Н.В. , Розенберг І.Л., Калашник С.К. Система ціннісних орієнтацій при побудові життєвої перспективи у юнацькому віці» *Науковий журнал «Габітус»*. 2020. Вип 19. С. 202-208.
63. The course of lectures of general psychology. Part 1 / Budiyański N.F., Vishtalenko E.D., Yung N.V. – Odessa: publisher Bukaev V.V., 2016. – 104 p.
64. The course of lectures of general psychology. Part 2 / Budiyański N.F., Vishtalenko E.D., Yung N.V. – Odessa: publisher Bukaev V.V., 2017. – 100 p.